

Karáth Anita

Kutyaélet - avagy egy határátlépés hepiendje a Griff Bábszínházban

„(...) az ember nem a szabadsággal kezdődik, hanem a határral és az átléphetetlen vonallal.”¹

A zalaegerszegi Griff Bábszínház idei repertoárjának talán legszélesebb spektrumú darabja volt a Kutyaélet című előadás, melyet Bartal Kiss Rita rendezésében láthatott a több korosztályból összetevődő közönség. A változatos figurákat Badacsonyi Angéla, Csató Kata, Schneider Jankó és Tengely Gábor keltette életre. A színes mese-illusztrációkat idéző diszlet- és kellék-kavalkádon túl Király Levente első hangzásra „csupán” humoros, kacagásra serkentő szöveggel mégis mélyebb, elgondolkodtató mondanivalóval ajándékozta meg a közönség aprajánagyját. A darabot az Ágoston Béla által szerzett zenei aláfestés tette még mozgalmasabbá, átélhetőbbé.

Manapság a pedagógia egyre több figyelmet szentel a konfliktus jelenségének, ezzel összhangban a konfliktuskezelés fogalma feladataink közé ékelődött a mindennapokban.

A gyerekek óvodai-iskolai beilleszkedését, a másság elfogadását, a tolerancia és empátia érzésének felébresztését szem előtt tartó darab főhőse Nyivákovics Vakarcs, a kutyakölyök, aki Cicaországban születik, cicaszülők gyermekeként. (Meggjegyezném, hogy ezen a tényen csak a fantáziátlan felnőtt lélek akad fenn, mert a gyerekek fejébe nem ütött szeget a történet e látszólag kibogozhatatlan momentumai.) A szöveg e furcsaságot egy mondattal kisebb mítosszá formálja, amikor Vakarcs egyik cica-barátja kérésére elmondja, hogy állítólag az üknagyapja kutya volt. Szülei és két cimborája támogatása ellenére hősünetet a macskaiskolában is folyamatos kudarcok érik részben énekórán, ahol a „Cirmos cica haj”-t csak ügyetlen vakkantásokkal kísért nyivakolás közepette adja elő, részben pedig tornaórán, ahol a fáramaszás tudományát nem sikerül tökéletesre fejlesztenie, így neveltségessé és megalázottá válva a többiek értetlenkedő, olykor kárörvendő szemében. A fő konfliktust az adja, hogy miután a fogócskánál Vakarcsot választják fogónak, hősünetből előbújik a macskákat örömmel hajkurászó kutyaösztrön és a nagy hév miatt nekiugrik épp az egyik legjobb barátjára.

nak, Csipásnak, akitől azon nyomban bocsánatot kér. Ám az iskolaigazgató ingerülten értesíti Vakarcstól szüleit az esetről. Az apa kezdetben szigorú és ideges, illetve az anya megbocsátó magatartása is az életből vett sztereotípiákat juttathatja a nagyobb nézők eszébe. Ezután hiába várja haza Vakarcstól az édesanyja íncsiklandó(?) egérfelfújttal, hősünk feladván küzdelmét, ti. hogy szülei gondoskodása és folyamatos aggódása ellenére kutya léte macskaként éljen, a Cicaországot Kutya földre elválasztó folyóba veti magát és egy számára eddig teljesen idegen világba merészkedik. Élete fordulóponthoz érkezett ezzel a határátlépéssel.

Arnold Van Gennep holland származású francia etnológus nevezte el az emberi élet fordulóihoz, fontos állomásaihoz, átmeneteihez kötődő, azok alkalmából megrendezett, szertartássorozatba szerveződő hagyományos szokások, jelenségek együttesét átmeneti rítusoknak. Ezek a rítusok az emberi együttélés, a közösségi létben az egymáshoz való alkalmazkodás szoros és bonyolult, felelősséggel teli feltételrendszerét hordozzák. A hagyományos közösségekben a legfőbb események az ember életében a születés, a felnőtté válás majd házasság és a halál voltak. Vakarcstól véleményem szerint e tettel indul el az önállóság, illetve a felnőtté válás kalandos ösvényén, majd átérve Kutya földre újabb megpróbáltatások érik, hogy aztán eddig bizonytalan identitása és a felborult mesei rend előbb-utóbb helyreállhasson.

Az átmeneti rítusok legfőbb feladata abban állt, hogy a *szerepváltást* megkönnyítsék az ember (kutya-macska) számára. A szerep a közösségben betöltött funkciót jelöli: a közösségben elfoglalt s a közösség által kijelölt helyet és az ezzel összefüggő feladatkört², ami elengedhetetlen a társadalmi együttéléshez. A szerepfeszültség lehetőségét csökkentette a minimumra a „szertartás”, amely mint határvonal ettől kezdve jogot biztosított és lehetőséget adott az eddig utánzással már elsajátított és belsővé vált szereppel való hivatalos azonosulásra. Az utóbbi századokban ezek az ún. *átmeneti rítusok* is nagyrészt már csupán szokáselemekből álltak, mert az ezek alapját jelentő szertartásos cselekedetek hiedelmi háttere az ösvállás eltűnével és a kereszténység uralkodóvá válásával nagyrészt elfelejtődött.

Határ vagy limen (a küszöb értelmében), amikor a rítus résztvevője (itt Vakarcstól) a mindennapi létezésének múltja és jelene közötti *helyzetbe* zuhan, illetve szökik. A küszöbön egyszerre testesül meg a »kívül« és »belül« közötti határ, valamint az egyik zónából a másikba való átmenet lehetősége.

A mesékben a felbomlott egyensúly, illetve a harmónia helyreállításának „eszközeként” értelmezhetjük a mese hősei által megélt eseményeket. Honti János mesekutató mutat rá, hogy a mese határlerombolásokat visz véghez³.

„A lerombolt határoknak, a nem létező ellentéteknek a világa a mesevilág. De ezzel még mindig csak a felét mondtuk el annak, amit mondani lehet a mese világlátá-

sáról. Mert ha ez az átmeneti világ-volta a teljes jellemzése lenne, akkor azt lehetne kérdezni, hogy miért nincs mese, amelyekben az ilyen történeteknek éppen az ellenkezőjét találhánk.”⁴

Azaz Honti arra keresi a választ, hogy a mesében, mint az átmenetek és áthidalások fiktív világában mi az a szervező erő, amely minden történetet boldog véggel zár. Meglátásom szerint ez nem más, mint az egységre való törekvés, amely a „poszt” minden részekre cincáló térhódítása ellenére is még ott pislákol a lélek mélyén, mint egytemes östudás. Az egység a világgal, a körülöttünk élőkkel, önmagunkkal és a kapcsolat azzal, ami túlmutat az emberen, kutyán, macskán, illetve az „egyszeri és megismételhetetlen” emberi létezésen.

Vakarcstól tehát újabb kalandokkal gazdagodik kutyaéknél. Bandatagok fenyegető gyűrűjéből menekíti ki Bogit, a kutya leányt, ezzel mintegy kivívva a közvélemény elismerését. A megjelenítés dramaturgiája ezután éri el sokadik tetőpontját, amikor a kutya hölgyek a fodrászüzletben arról pletykálnak, hogy egy „izgi és fincsi és cuki és rejtélyes nevű fiatalember” bukkant fel a városban, aki egérintést is vállal és olyan ügyes, akár egy cica. Közben Vakarcstól egy Bolhás nevű öreg ebnél kapott szállást a kolbászgárban. Bolhásról szellemes szójátékkal annyit jegyeznek meg a dauerolás és hajszáritás közepette szépülő kutya hölgyek, hogy ő még mindig olyan sáros, mint Sonka Nerry. A darabban egyébként nem ez az egyetlen nyelvi bravúr, a szövegkönyvíró dicséri, hogy itt-ott felvilantja a magyar nyelv ilyen különlegességeit is egyes kutyanevekben (Brad Pittbull, Balázs Puli, Ugat Urman) és helyi újságcímekben (Élet és Kutyaalom, Mai Mancs) többek között.

A történet e pontján Vakarcstól még különleges szerenád

ad kis barátnőjének és megküzd a leány kegyeiért, ám az Élet és Kutyaalomban már felbukkan egy írás arról, hogy a Cicaországot és Kutya földet elválasztó folyón hatalmas árhullám várható. A katasztrófa hajnalán átszakad(!) a gát, amellyel szimbolikusán megteremtődik a békülés lehetősége a két ellenség, kutyák és macskák között, ám idáig még hosszú az út. Az árvízjelenetben fuldokló macskákat Vakarc és a többi kutya menti meg, kis hő-sünk élete viszont Bolháson és Bogin múlik.

A nézők pszichológiai várakozásának megfelelően aztán a fiatalok szerelmet vallanak egymásnak, végül két országra szóló lakodalmat tartanak. Mindezek után Nyivákovics Boginak és Vakarcnak kiscicája születik. Ez-zel a kerettel zárul a darab. A narrátor hozzáfűzi:

„Bármilyen lehet bárkiből,
Nem számít a kutyabőr.
Bárki lehet bármiből,
Nem számít a macskaszőr.”

A mű átélője azonosulva a Vakarcossal, illetve a hősökkel, részese tud lenni a bábéledés által megjelenített átme-neteknek és így saját integrálódását, szocializációját éli meg e történetekben. A mese „másik anyanyelv”-ként segíti a belenevelődést a közösség kultúrájába, normarend-szerébe, ekként tehát a szocializációnak is hatékony esz-közévé vált. Azaz ahogy a bevezetőben utaltunk rá, a me-se a fantázia segítségével utánzási, szereptanulási, iden-tifikációs és konfliktuskezelő lehetőséget jelenthet hallga-

tója számára. A gyermek, aki a mese által képessé válik saját érzéseinek megértésére és feldolgozására, talán a másik ember érzelmi közléseit is könnyebben és pontos-sabban tudja érzékelni, és késztetést érezhet a változta-tásra. Így az univerzumban beállt diszharmóniát felold-hatja a mese hőse, az átmeneti ritusok következtében – ahogy láttuk fent – visszaáll az egyensúly, a jó elnyeri ju-talmát.

(A rossz pedig a büntetését, bár e történetben a mesei befejezések e momentumra nincs jelen.) Ez Honti szerint a mese törvényszerű menete. Látnunk kell, hogy a mese univerzuma a való világ eszmei korrekciója.⁵ Végül igazat adhatunk a Boldizsár Ildikó mesekutatótól származó gon-dolatnak, miszerint:

„A mesék nem arról szólnak, hogy minden rendben van, hanem arról, hogy minden rendbe hozható.”

A zalaegerszegi Griff Bábszínház produkciója ezzel a ta-nulsággal ajándékozza meg mindenkori nézőjét.

¹ Michel Foucault: *Az örület, a mű hiánya*, In. Uő: A fantasztikus könyvtár, Budapest: Kossuth, 1998, p. 30

² Mérei Ferenc: *Közösségek rejtett hálózata*, Budapest, 1996. 218.

³ Honti János: *Mese és legenda (Válogatott tanulmányok)* Bp., 1962. 13.

⁴ Uo. 14.

⁵ Uo. 54.

Karáth Anita: Kutyaélet - avagy egy határátlépés hepiendje a Griff Bábszínházban